

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi

Şenay MERAL ZEYTİN
Orcid: 0000-0001-5245-3034
meralsenay8@gmail.com

Öz

Türk şiiri, Tanzimat'tan sonra üç kaynaktan beslenir: Batı edebiyatı, halk edebiyatı ve divan edebiyatı. Halk kültürü ve edebiyatına ait unsurlar, Milli Edebiyat ve özellikle de Cumhuriyet döneminde Türk şiiri için önemli bir esin kaynağı olur. Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Cahit Külebi başta olmak üzere çok sayıda şairimiz şiirlerinde halk şiirinden geniş ölçüde yararlanır. Cumhuriyet dönemi şairlerimizden Ceyhun Atuf Kansu da bu kaynaktan beslenenlerdendir. Anadolu'nun pek çok köyünde çocuk doktoru olarak çalışan Kansu, halkın yaşam şartlarından etkilendiği gibi pek çok şiirinde de halk şiirinin türkü, destan, ninni, ağıt gibi halk şiiri nazım şekil ve türlerinden yararlanır. Şiirlerinde Halk edebiyatına ait motiflerin ve "Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı" gibi hikâyelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülür. Kansu; "Ali'nin Süt Şişesi", "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt", "Kamyon Çarpmış Çocuğa Ağıt" ve "Kızamuk Ağdı" şiirlerinde ağıt türünün özelliklerine yer verir. Bu makalede, Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" şiiri üzerinde durularak; bu şiirin geleneksel Türk ağıtlarıyla olan ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Bu saptamalar yapılırken; geleneksel Türk ağıtlarıyla ilgili, Ceyhun Atuf Kansu'nun hayatı ve edebi kişiliği ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Ceyhun Atuf Kansu'nun mesleğinin (çocuk doktoru) şiirleri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ceyhun Atuf Kansu, Kızamuk Ağdı, Şiir, Ağıt, Geleneksel Türk Ağıtları

The Relationship of Ceyhun Atuf Kansu's Measles Lament Poetry with Traditional Turkish Laments

Abstract

After the Tanzimat, Turkish poetry is fed from three sources: Western literature, folk literature and divan literature. The elements of folk culture and literature become an important source of inspiration for National Literature and especially Turkish poetry in the Republican period. Many poets, including Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyuboglu, Faruk Nafiz Camlibel, Cahit Kulebi, benefit greatly from folk poetry. Ceyhun Atuf Kansu, one of our Republican poets, is one of those who feed from this source. Working as a pediatrician in many villages in Anatolia, Kansu is influenced by the living conditions of the people, and in many of his poems, folk poetry such as folk songs, epics, lullabies and lament make use of verse forms and genres. In his poems, it is seen that motifs belonging to folk literature and stories such as ir Tahir and Zühre, Ferhat and Şirin, Kerem and Aslı "are used extensively. Kansu; "Ali's Milk Bottle", "Sad Little Girl Lament", "Truck Bumped Child Lament" and "Rubella Agha" include the characteristics of the type of lament.

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

In this article, Ceyhun Atuf Kansu's poem üzerinde emphasis; the relationship between this poem and traditional Turkish laments was tried to be determined. While making these determinations; information about traditional Turkish mourners, life and literary personality of Ceyhun Atuf Kansu. The effect of Ceyhun Atuf Kansu on his poetry was examined.

Key Words: Ceyhun Atuf Kansu, Measles Lament, Poetry, Lament, Traditional Turkish Laments

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi

Giriş

Türk edebiyatında 1860'tan sonra başlayan yeni şiir anlayışı, eski şiiri eleştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatı, ilk günlerinden bu zamana değin yeni konular ve yöntemlerle birikerek ilerlemiş ve ilerlemeye de devam etmektedir. Hiçbir edebi ürün, kendisinden öncekilerden tam anlamıyla dışarıda değerlendirilemez.

Modern şiire öncülük eden 1876 sonrası şairler, yeni anlayış ve temalarla şiiri kendi benliklerinden geçirerek zenginleştirirler. Soyuttan somuta doğru giden şiir, hayatın içinden hemen hemen her alanı içine almaya başlar. Bu değişim ve zenginleşmede şairler yaşadıkları çağın özelliklerini şiirlerine aldıkları gibi halk edebiyatının motiflerine de sıklıkla yer vermişlerdir.

Halk kültüründen ve halk şiirinden yararlanan Cumhuriyet şiiri, zengin bir kaynağa sahiptir. Bu zengin kaynağın etkisi Cumhuriyet dönemi şairlerinin eserlerinde oldukça fazla hissedilmektedir. Özellikle halk şiirinden etkilenen Cumhuriyet dönemi şairlerimiz, şiirlerinde halk şiiri nazım türlerinden ağıt ve ninniyi birtakım yeniliklerle kullanmışlardır. Cumhuriyet dönemi şairleri, halk edebiyatının dil ve anlatım özelliklerini, kendilerine özgü temalar ve lirizmi kullanarak değişik bir şiir yapısı oluşturmuşlardır.

Cumhuriyet dönemi şairlerimizden Ceyhun Atuf Kansu (1919 – 1978) bir edebî topluluğa bağlı olmadan, yaşantısıyla birebir örtüşen unsurları dizelerine yansıtıran halk edebiyatının özelliklerini de çokça kullanmıştır. Şiirlerinde evrensel bir insan sevgisinin vermiş olduğu duyarlılık oldukça fazla hissedilir. Özellikle çocuklar üzerine yazdığı şiirlerinde bu duyarlılığı görmek mümkündür. Ceyhun Atuf Kansu şiirlerini sosyal fayda amacını ön planda tutarak kaleme almış bir hekim ve şairdir. Mesleğinin vermiş olduğu tecrübeleri şiirlerine aktarırken, halkın içinde yer alarak doğrudan gözlemlerde bulunabilmenin vermiş olduğu olumlu katkıları, halk edebiyatı ürünleri ile birleştirmiştir.

Ceyhun Atuf Kansu'nun eserleri yaşamdan beslenen ve yaşama hizmet eden eserlerdir. Şairin şiirleri; kimi zaman bir eğitim aracı, kimi zaman toplumsal düzene bir eleştiri, kimi zaman da yitirilmişliklere karşı yakılan bir ağıt olmuştur. "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt" şiirinde yoksul bir ailenin çocuğu olan Sedef'in sel sularına kapılarak ölümü ele alınır.

Henüz bir buçuk yaşındayken annesini kaybeden Kansu, ölüm acısıyla erken tanışmış ve şiirlerinde ölüm temini "ben" çerçevesinde işlemiştir. Birçok şiirde çocuk ölümlerini işleyen şairin özellikle "Kara Dumanlı Ölüm", "Kamyon Çarpmış Çocuğa Ağıt", "Tabanca", "Babalar ve çocuklar" ve "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt" gibi şiirlerinde çocuk ve ölüm karşıtlığı üzerinde durduğu görülmektedir. Kansu, ölüm kavramını çiçeklerden ve meyvelerden faydalanarak işler. Çocuk bazen gül, bazen de böğürtlen ve salkım söğüttür. Onun yaşama sevincini ifade etmek için de karanfil, vişne, elma, ayva, papatya, kiraz ve iğde gibi ifadeler kullanır. Halk şiirlerindeki ağıtlarda ise bu şekil sembolik ifadelere yer verilmeyerek doğrudan ölüm acısı üzerinde durulur ve ölen kişinin iyi yönleri dile getirilir.

Çocukları Anadolu'nun zorlu koşullarında korumaya çalışan Kansu, her fırsatta onları koruma içgüdüyle hareket eder. Bir hekim olarak çocuk ölümlerine şahit olan şair, bu acıyı "Erzurumlu İmdat" şiirinde annelerin ağıtlarıyla vermeye çalışır. Halk edebiyatının nazım biçimlerinden olan ağıt,

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

Cumhuriyet dönemi şairlerinden Atatürkçü bir aydın, hekim bir şair olan Ceyhun Atuf Kansu'nun şiirlerinde dikkati çekmektedir.

Geleneksel Türk Ağıtlarına Toplu Bir Bakış

Sözlüklerde "Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye, ağlama, gelin olan bir kızın arkasından meziyetlerini sayıp dökerek ağlama" (Türk Dil Kurumu, 1988) biçiminde tanımlanan ağıt, anonim olarak nitelendirilen diğer halk kültürü ürünlerinde görüldüğü gibi, ölüm, felaket ya da ayrılık olayını gören, yaşayan, duyan sanatçı kişi veya kişilerce dile getirilerek bir ilk söyleyene sahip olmuş, ilk söylendiğinde söyleyeni yahut söyleyenleri bilinen ağıt ya da ağıtlar ağızdan ağza, dilden dile aktararak zamanla ilk söyleyicileri unutulmuş ve o kültürü yaşayan halkın kabulleri arasında yerini alarak anonimleşmiştir (Kocak & Yakıcı). Ali Şir Nevaî, ağıt kelimesini, 'ağlama, mersiye, ölü için yazılan şey' olarak tanımlar. (Bali, 1997)

Ağıtlar, söz ve ezgi ile bir araya getirilerek söylenen şiirler olmakla birlikte, aynı zamanda hikâyeli şiirlerdir. Pek çok ağıtın halk arasında yaşayan bir hikâyesi mevcuttur.

Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun yeteneği ve ilgisi olan, Türkçe konuşan her insan, bir ölüm, felaket ve ayrılığın ardından ağıt söyleyebilmiştir. Bu durum, zamanla Türk kültürü içinde sistemli bir ağıt söyleme geleneğinin oluşmasını sağlamış ve ağıt söyleyiciler yetiştirmiştir. "Ağıt söyleme" deyimini bu gelenek içinde ağıtın söylendiği coğrafya ve topluluklara göre "ağıt yakma", "ağıt düzme", "ağıt tutturma" vb. deyimlerle karşılık bulmuştur. Türk kültür tarihinde ağıt söylemenin önemli bir yeri vardır. Türklerin ritüelleri olarak kabul edilen ve sığır(av), şölen(kurban) ve yağ(yas) adı verilen üç törenden biri yani yağ töreni ağıt söyleme töreni olarak bilinmektedir (Kocak & Yakıcı). Türk kültüründe ölen kişinin ardından gerçekleştirilen bu törenler bir görev olarak bilinmiş ve ağıtlar da bu görevlerin bir parçası olmuştur.

Adına ilk kez Orhun Yazıtları'nda rastlanılan yağlar, ölümler için yapılan genel dinî törenlerdir. Ziya Gökalp, bu törenin "yüce adamların" ölümlerinde yapıldığını bildirmekte ise de Fuat Köprülü'nün çeşitli kaynaklardan derlediği bilgiler, yalnız büyük adamların ölümlerinde değil, ölen her kişi için yağ yapıldığını göstermektedir (Dizdaroğlu, 1968). Yağ adı verilen bu mâtem ya da yas törenlerinde "Ölen vücut bir çadıra konur, önce yakın akrabası türlü kurbanlar keserek bir çadırın önüne dizerlerdi. Sonra ağlayıcılar, matemcilerle birlikte atlara biner ve çadırın çevresinde yedi defa dönerlerdi. Beğler, atlarını yorarlar, kaygı onları zayıflatır, yüzleri safran sürülmüş gibi sararırdı. Kurtlar gibi ağlaşır, yakalarını yırtar, ağlamaktan sesleri kısılır, gözleri yaşlarla örtülürdü (Banarlı'dan, (Şimşek, 1993)).

Türklerde şu an için bilinen ilk ağıt örneklerine Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Milattan önce 2. yüzyılda Hunlar, bir kısım topraklarını Çinlilere kaptırınca üzüntülerini ağıtlarla dile getirmiştir. Bu ağıtın bir dördünlüğünün günümüz Türkçesiyle söylenişi şöyledir:

" Yen-çi-şan dağımı yitirdik

Kadınlarımızın güzelliğini aldılar

Si-lan-şan yaylasını yitirdik

Hayvanlarımızı üretecek yeri aldılar" (Banarlı, 1971, s. 45)

Ağıt, ilk şiir türleri içinde "sagu" olarak ifade edilmiştir. Günümüz kaynaklarında yer alan en eski sagu metni ise, Milat öncesi asırlarda yaşamış olan Saka(İskit) kahramanı Alp Er Tonga'ya aittir. İlk dördünlüğü günümüzde;

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

“Alp Er Tonga öldü mü
Isız acun kaldı mı
Ödleک öcün aldı mı
İmdi yürek yırtılır”

biçiminde söylenen bu ağıt metni Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't-Türk'ünde yer almaktadır (Kocak & Yakıcı)

Elçin, ağıtlarla ilgili olarak; sanat seviyesine ulaşmamış ağıtlarla halk şairlerinin ağıtları olmak üzere bir tasnif yapar. Halk şairlerinin ağıtları, oldukça uzun manzumeler olup, çoklukla ölüm haberinin duyulması anında veya sonunda yazılmışlardır. İster sanat seviyesine ulaşmamış, ister ferdiyet kazanmış olsun, bütün ağıtlarda epik ve dramatik olmak üzere iki unsur iç içe yaşamaktadır. Şair veya adını bilmediğimiz şahıs, zaman-mekân çerçevesinde ölenle, onunla az çok ilgili vakaları göze çarpıcı bilgi ile destan havası içinde hikâye eder. Bundan sonra ailede veya cemiyette bıraktığı boşluğun tasvirî bir dram unsuru ile başlayıp düğümlenir (*Elçin, 1990*). Bu tasviri dram unsurları kimi zaman ağıt yakmayı görev edinmiş kişilerce para veya bahşişle ısmarlama olarak; kimi zaman da bunu içinden gelerek yapan kişilerce ölen kişilerin hayatları göz önüne alınarak tablo edilir ve ağıt biçimini alır.

Anadolu'da ağıt, genelde kadınlar arasında yakılır. Ölüm ağıtını erkeklerin yakmamasının birinci nedeni; erkeklerin acılarını seslerle, mimiklerle davranışlarla ve ağlama ile ifade etmelerinin 'tabu' olmasıdır. Geleneksel ataerkil topluluklarda, erkeklerin hiyerarşik olarak kadınların üzerinde yer alması, erkeklerin geleneksel davranış stratejileri aracılığıyla otoritelerini korumalarını gerektirir. Bu topluluklarda erkeklerin gülme, ağlama, korkma hislerini müzik, söz, mimik, gözyaşı gibi iletişim biçimleriyle dile getirmesi zayıflık olarak kabul edilir ve tabudur. Hatta tutucu çevrelerde, çocuğunu eline alıp sevme gibi erkeğin iç dünyasını ele verebileceği düşünülen tüm davranışlar, otorite sarsıcı olarak görüldüğü için toplum tarafından sansüre uğratılmaktadır. Zaten bir Anadolu atasözü olan 'Erkekler ağlamaz.' sözünden, ataerkil topluluklara ait otorite geliştirme stratejisinin önemli bir parçası olan 'ağlama tabusu' dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Ölüm ağıtlarını yalnızca kadınların yakmasının, toplum tarafından erkeklere konulmuş olan ağlama tabusu ile ilgili olduğu, İzmir Bademler köyü yerlileri ile yapılan görüşmelerde de onanmıştır. Ölüm ağıtlarını kadınların yakmasının ikinci bir nedeni de, tahmin edileceği gibi kadınların daha melankolik olması ve ölüm olayını erkekler kadar metanetle karşılayamamalarıdır (Mustan Dönmez, 2008). İçlerinde bir hikâye barındırırken şiir formunda oluşturulmuş olan ağıtlar, çoğunlukla bir ezgiyle söylenir.

“Ağıt ezgileri, söyleyicilerin müzikal hafızalarında eskiden kalan ve yerel karakter taşıyan melodi kalıplarının üzerine bina edilir. Ağıtçılar, bu ezgi kalıpları ile söz unsurunu birleştirerek, özel ağıt icrasını gerçekleştirirler. Ağıtlarda ilgili bölgeye, yöreye ait ritim, melodi kalıpları ile yerel ağıt özellikleri, yöresel tavır ve üslup ile ağıtçının bireysel üslubu, tavrı bir aradadır. Çoğunlukta olan serbest üsluplu ağıtlar, Türk halk müziğinin uzun hava formu içinde değerlendirilebilir” (Feyzioğlu, 2010).

Geleneksel Türk ağıtları görüldüğü gibi; bilinen ilk ağıt örneğiyle milattan önce 2. yüzyılda başlar. İlk örneğinin verildiği günden beri de her dönemde varlığını gördüğümüz ağıt; Türk kültürünün bir simgesidir. Türklerde ölüye duyulan saygı, ölünün arkasından söylenen ağıtlarda da hissedilmiştir. Anonim halk edebiyatında özel bir yere sahip olan ağıt, ilerleyen dönemlerde de şairlerin şiirlerinde var olmuştur.

Ceyhun Atuf Kansu ve Kızamuk Ağdı

Ceyhun Atuf Kansu'nun Hayatı ve Edebi Kişiliği

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağdılarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

7 Aralık 1919'da İstanbul Bostancı'da dünyaya gelen Ceyhun Atuf Kansu, henüz bir buçuk yaşındayken annesinin ölümü üzerine Ankara'da bulunan babası Nafi Atuf'un yanına gönderilir. Böylece onun çocukluğu Kurtuluş Savaşı'nın önemli merkezlerinden olan Ankara'da geçer. O dönemin Ankara'sı ile ilgili zihninde kalan "devrimi, halkı ve doğası" olur (Kansu, Yaşantım, 1978a, s. 5).

İlkokulu Ankara'da, ortaokulu ve liseyi ise İstanbul'da yatılı olarak okuyan Kansu'nun şairliğinin ilk belirtileri, lise yıllarında arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı Filiz dergisinde yayımladığı "Bahar Rüzgârı" şiiriyle ortaya çıkar. Bu şiirle onun sanatçı kimliği ve sanata bakışı şekillenir. Yıllar sonra Türk edebiyatında önemli bir yer tutacak olan Sakarya Meydan Savaşı adlı şiir kitabının da zihninde şekillenmesi bu yıllara rastlar. 1938 yılında kazandığı İstanbul Tıp Fakültesi'nde okurken de yazmaya devam eden Kansu'nun kendi ifadesiyle ulusçu kimliği bu dönemde oluşmaya başlar (Erkal, 1998, s. 25-26).

Lise yıllarında başladığı Anadolu insanına sahip çıkma fikri, hayatının son dönemlerine kadar sürdüren Kansu, Cumhuriyet'e ve Atatürk'e bağlı bir şairdir. Popülizmden uzak bir şekilde Atatürk'ü ve onun yaptıklarını halka anlatarak hayatının sonuna kadar bu mücadeleyi verir. Sanatçı kimliğinin oluşmasında etkili olan Turhal'a kendi isteğiyle çocuk hekimi olarak gitmesi, Anadolu'ya kaçıştan başka bir şey değildir. Ona göre Ankara, Atatürk duyarlılığını kaybetmiştir. Hem şair hem de çocuk hekimi olan Kansu, gösterişten uzak ve mazbut bir hayat yaşamayı tercih eder. Hekimliği, insanları ve özellikle de çocukları daha yakından tanıma fırsatı sağlarken; aydın kimliği de Atatürk'ü anlamasına vesile olur. Bu özellikler, onu çağdaşı birçok şairden ayırır (Aydemir, 2014).

Kansu'nun fikirlerinde başta Yunus Emre olmak üzere Anadolu'nun kültür ve manevi hayatında etkili olan isimlerin etkili olduğu görülür. Pir Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli ve Köroğlu gibi haksızlığa başkaldırının isimler, onun şiirlerinde görülür. Bu isimlerin dışında Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Akif ve Ömer Seyfettin'in de etkisinde kaldığı görülmektedir. Üniversite sıralarında beğenerek takip ettiği Ahmet Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı Tarancı'nın dışında Cahit Külebi'yi de sonradan tanır.

Çocuk hekimi sıfatıyla halkla iç içe yaşayan ve Anadolu insanının güvenini ve sevgisini kazanan Kansu, Atatürk ilkelerine gönülden bağlıdır. Özellikle "Halkçılık" ilkesini benimser ve hayatının gayesi yapar. Eserlerinde halktan ve onun sorunlarından sıkça bahsetmesi bu sebeptendir. Onun halkçılığı; eşit toprak dağılımı, halkın eğitimi, demokratik yönetim ve sanayide ilerleme gibi konulara dayanmaktadır. Halkı tanıyamamış birtakım aydınların kendini halkçı olarak göstermesi, Kansu'yu halkla iç içe yaşamaya sevk eder. Zira halkı tanımak; ancak onu anlamakla ve oradan beslenmekle mümkündür (Kansu, Halk kaynağı, 1972, s. 3-4)

Kansu'nun insana bakışı, belli kalıpların içerisine girerek yaşayan insanlardan ibaret değildir. O, hiçbir ayırım yapmaksızın adı, kimliği, dini ne olursa olsun haksızlığa uğrayan herkesin yanında olmuştur. Dünya kardeşliğinden yola çıkarak Latin Amerika ülkeleri ve Vietnam gibi mağduriyet yaşamış insanlara ve özellikle de çocuklara üzülmemektedir.

Hem düzyazı hem de şiir alanında birçok eser veren Kansu'nun daha çok şiirleriyle ön plâna çıktığı görülür. Bir Çocuk Bahçesinde (1941) adını taşıyan ilk şiir kitabında, çocukluğa özlem, anne ve vatan sevgisi gibi temalar yer alır. Henüz Tıp Fakültesi'nde öğrenciyken yayımladığı Bağbozumu Sofrası'nda (1944) çocuk temasının yanı sıra yaşama sevinci de ön plâna çıkar. Tabiat, çocuk ve yurt sevgisinin dile getirildiği bu eserlerden sonra mesnevi tarzında yazılmış Çocuk Gemisi (1946) adlı eserinde sosyal konulara ağırlık verdiği görülür. (Aydemir, 2014)

Kansu'nun bundan sonraki şiir kitaplarında sosyal meselelerin ağırlık kazandığı görülür. İnsanın realist bir tarzda anlatıldığı Bağımsızlık Gülü (1965) adlı eser, artık düşüncelerin fiiliyata geçtiği ve Atatürk gerçeğinin işlendiği şiirlerden oluşur. Türk edebiyatı içerisinde farklı bir yere sahip olan Sakarya Meydan Savaşı'nda

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağdılarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

(1970), Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşananların perde arkası bir destan havasıyla dile getirilir. Son şiir kitabı *Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü*'nde (1970) var olma mücadelesinden başarıyla çıkmış bir milletin savaş sonrasındaki hayatı, kalkınmışlığı ve aşkları egzotik bir şekilde işlenir (Erkal, 1998, s. 73-74).

Kansu'nun sanat anlayışı, üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. İlki, bütün güzellikleri içine alan şiir; ikincisi, Atatürk sevgisine bağlantılı olarak ortaya çıkan vatan sevgisi; üçüncüsü ise çocuk ve dolayısıyla insandır. Bu üç unsur Atuf'u sevginin şairi yapar (Erişen, Nisan 1978, s. 21).

Ceyhun Atuf Kansu çağdaşı Cahit Külebi gibi "halk", "doğa"yı ve "insan"ı şiirinin özü olarak görmüş, halkçı ve Atatürkçü görüşle halk şiiri geleneğinde şiirler yazmıştır. Garip Hareketi'nin başladığı yıllarda (1930'lu yılların sonu) bu hareketin dışında kalarak Anadolu milliyetçiliği çerçevesinde şiirler yazan Ceyhun Atuf Kansu, 1945'li yıllardan sonra toplumcu-gerçekçi şairler kuşağı (kırk kuşağı) arasına katılmıştır (Gözütok, s. 1-18).

Kızamuk Ağdı

"Kızamuk Ağdı" Ceyhun Atuf Kansu'nun anonim halk şiirinin yaygın nazım türlerinden biri olan ağıtın özelliklerini taşıyan şiirlerinden biridir. Kansu, Turhal'da çocuk hekimi olarak görev yaparken bir kış günü kızamık salgını baş gösterir. Kansu, çıkan bu salgınla bir hekim olarak mücadele etmeye çalışır; ancak çocuk ölümlerine engel olamaz. Sadece bir köyde yirmi üç çocuğun ölmesi üzerine derinden etkilenen şair "Kızamuk Ağdı" şiirini yazar.

Kızamuk Ağdı toplumcu değil ama toplumsal gerçekçi bir şiir. Buna milli realist bir manzume de denebilir. Milletın hayatından acı bir sahneyi olduğu gibi bir hekimin duygularını da katmasıyla aktarılmıştır (Kolcu, Kasım 2000, s. 107).

Şiirde Anadolu köylüsünün yaşadığı zor şartlar ve kızamığa kurban giden çocukların yitirilişi bir ağıt şeklinde dile getirilir. Şiirin öznesi, gamlı, donuk kış güneşidir. Gamlı, donuk kış güneşinin gözlemleriyle yaşananları takip ederiz. Ölüm, bir kış günü, her tarafı karla örtülü olan bu köyde gezinmektedir. Hastalıktan ve ölümden haberi bile olmayan çocuklar, yere düşmüş bir gül gibi solmakta, yok olmaktadır. Yüzlerinde gelincikler açan bu çocukların tertemiz bakışı, şairi hüzne yöneltmiş ve geleneksel halk ağıtlarında hissettiğimiz hüznler gibi bu hüznü dizelerine dökmüştür. Hem bir hekim hem bir insan ve hem de bir şair olarak yüreği en derin yerinden sarsılmış, bir şey yapamamanın o anlatılmaz ağırlığını hissetmiştir.

Şiirin imgelediği konu basittir. Bu yoksul Anadolu köyünde kızamık salgını, yirmi üç çocuğu alıp götürmüştür. Bir hekim olarak şair, bu ölümlere tanıklık etmiştir. Fakat konuşan özne güneştir. Onun gözlemleriyle olayları takip ederiz. Buna göre donuk kış güneşi köyleri, yolları, dağları ısıtmaya çalışırken uzakta bir köy görmüştür. Köy kar altındadır. Damların altında çocuklar kızamık dökmektedir. Tanıdıkları arasında Alilerin kızı Emine, Yusuf'ların Kadir, onun emmisinin Durdu vardır. Hepsi de peş peşe ölürlür. Toplam yirmi üç çocuk bu hastalıktan vefat eder. Kişileştirilen güneş hem anlatıcı olarak hem de insan yüreği taşıyan figür olarak resmedilir. Şair son bölümü güneşin sorumlulardan, köyü bu halde bırakanlardan hesap sormaya çalıştığı dizelerden meydana gelir. Bu durumdan aydınlar, öğretmenler, hekimler sorumludur. Fakat köylünün yanında olması gereken bu insanlar uzaktadır. Şair burada köyüne yol, su, elektrik, sağlık, eğitim ve öteki hizmetleri götüremeyen devlet yetkililerini suçlar. Yirmi üç cana sebebiyet veren kızamık salgınının sorumlusu olarak gördüğü insanlardan bir ses seda yoktur (Kolcu, Kasım 2000).

Şiirin son öbeği güneşin yaktığı bu ağıdın en acıklı kısmıdır:

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

"İkindiye doğru bırakıp kendimi
Bu küçük mezarların üstüne.
Bilmeyeceksiniz, perişan, çaresiz halimi
Gül diyeceğim, gül dereceğim gül üstüne.
Yol kıyısında yirmi üç çocuğun mezarı
Ah diyeceğim, ah dökeceğim yol üstüne."¹

Bu şiirde gördüğümüz ağıt; halkımızın tarih boyunca yüz yüze kaldığı felaketlerden biri olan hastalıklardan kırılma temasını işler. Kızamık, veba, kolera, verem, çiçek ve menenjit gibi hastalıklar insanlarımızı toplu ölümlere götürmüş nice trajedilerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Şiirin zamanı yakın geçmiştir. Öğretmenin, hekimin, devlet hizmetlerinin götürülmesinin mümkün olduğu bir zamana aittir. Şair sözünü güneşe emanet ederek hem söyleminden doğrudan doğruya sorumlu olmadığını ifade etmek istemiş hem de kış günü bir ısı, ışık kaynağı ve hayatın tanığı olarak bu metaforu kullanmıştır.

Geleneksel ağıtlarımızın içerisinde çocuk ölümleri için yazılanları incelediğimiz zaman Kızamuk Ağdı'ndaki gibi metafor kullanılmadığını görüyoruz. Geleneksel ağıtlarımızda daha çok evladını yitiren annelerin acıları kendi ağızlarından dile getirilmiştir. Bu ağıtlar, annelerin evlatlarının güzelliklerini ifade etmesi ve ardından da başlarına gelen felaketleri, çektikleri acıları dile getirmeleri şeklindedir. Bu acılar çoğunlukla; yavruların ırmağa kapılıp ölümü, annelerin yavrularından mahrum kalması (uzaklık), yavruların bir yerden düşerek ölmesi ve hayvanlar tarafından katledilmesi şeklindedir. Geleneksel ağıtlarımız içerisinde çocuklar için yazılanlarda sosyal ifadeler yer verildiği görülmez.

Kızamuk Ağdı'nda Ceyhun Atuf Kansu; kızamık hastalığı nedeniyle yaşanan ölümlerden duyduğu acıyı geleneksel ağıtlarımızda olmayan bir ifade tarzı ile anlatmıştır. Şair; hem hekim olarak görev yaptığı bu yerde ölümlerin önüne geçememekten hem de aydın insanların ve devletin bu ölümleri önlemek için bir çaba sarf etmemesinden derin üzüntü duymaktadır. Bu üzüntü geleneklerimizde var olan "ölen kişilerin ardından ağıt söyleme" şeklinde dışa vurulmuştur. Fakat geleneksel ağıtlarımız; içinde buldukları dönemin aydınlarını ve devletini ölümlerden sorumlu tutmaz. Bu sosyal bilinç geleneksel ağıtlarımızda bulunmaz. Kızamuk Ağdı; şairin sosyal bilinci ve güneş metaforunu kullanarak geleneklerimizde yer alan ağıtlara farklı bir soluk katarak kaleme aldığı bir şiirdir.

Sonuç

Kansu, Türk edebiyatı içerisinde herhangi bir edebî topluluğa bağlı kalmadan gerek düzyazılarında gerekse şiirlerinde Anadolu'yu anlatmayı ve Anadolu ruhuna sinmeyi amaçlamış Cumhuriyet dönemi sanatçılarından. Şiir yazmaya başladığı 1940'lı yıllardan ölümüne kadar bir halk ozanı olarak kalma çabasını sürdürür. Bu ozanlık onun şiirlerine, halk kültürünün öğelerinin sinmesini sağlamış ve geleneksel halk edebiyatı unsurlarımızdan ağıt türüne yöneltmiştir.

Ceyhun Atuf Kansu ağıt şeklinde kaleme aldığı üç şiirinde de hissettiklerini bütün samimiyeti ile kaleme almış bir şairdir. Hekim olmasından dolayı halkın içerisinde yaşayarak onların acılarına, sevinçlerine ortak olma fırsatı bulmuştur. Mesleğinin vermiş olduğu avantajları kullanarak çok iyi gözlemlerde bulunmuş ve bu gözlemlerini halk şiiri motiflerini kullanarak dile getirmiştir.

¹ (Kansu, *Tüm Şiirleri 1 (Bir Çocuk Bahçesinde, Bağ Bozumu Sofrası, Çocuklar Gemisi, Yanık Hava, Haziran Defteri, Yurdumdan)*, 1978), s.211.

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

Kansu'nun en büyük mücadelesi, çiçek olarak gördüğü çocuğu ölümün acımasız ve soğuk pençesinden kurtarmaktır. Anadolu'da var olan gerçek; sefalet, hastalık ve ölümdür. Hemen bütün şiirlerinde bu gerçeği yansıtmaya çalışan Kansu, geleneksel ağıtlarımızdan da faydalanmıştır. Kızamuk Ağdı şiirinde de salgın hastalığın çocukları sürüklediği ölüm, geleneksel Türk ağıtlarındaki gibi acı, üzüntü ve sitem dolu ifadelerle verilmiştir. Geleneksel Türk ağıtlarında görülen, ölenin ardından methiyeler dizmekten ziyade Kansu, sosyal tenkite çoğunlukla yer vermiştir. Kansu'nun Kızamuk Ağdı'nda tenkit ve edebî sanatlara rastlanırken geleneksel Türk ağıtlarında bu özellikler pek fazla yer almaz.

Ceyhun Atuf Kansu halktan biri olup halkı anlatmış memleketçi bir şairdir. Çocuklara duyduğu sevgi şiirlerinde yeşermiş ve adeta her çocuğu ailesinden biri gibi görüp sevgisini kaleminden akıtmıştır. Çocukların acıları, Kansu'nun şiirlerinde ağıtlara dönmüş olsa bile hemen hemen her şiirinin sonunda umut boy vermektedir.

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi
Şenay MERAL ZEYTİN

Kaynaklar

- Aktaş, H. (2012). Klasik ve Modern Türk Şiirinde Anne ve Çocuk İmgesi, *İdil Sanat ve Dil Dergisi, Cilt 1, Sayı 4*, s.126-144.
- Aydemir, M. (2014). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiir Sanatı ve Şiirinde Çocuk, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED](51)*, s.211-228.
- Bali, M. (1997). *Ağıtlar*, Türkiye: T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (Cilt 1), İstanbul.
- Dizdaroğlu, H. (1968, Aralık). Halk Şiirinde Türler, *Türk Dili-Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, s.107.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Erişen, S. (Nisan 1978). *Ceyhun Atuf Kansu için*, Ilgaz, No. 199.
- Erkal, M. (1998). *Ceyhun Atuf Kansu, hayatı, eserleri ve şiirlerinin tema bakımından incelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış doktora tezi, Erzurum.
- Feyzioğlu, N. (2010). Gelin Ağıtları Üzerine Bir Değerlendirme, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAED), Sayı 43*, s.73-92.
- Gözütok, T. (tarih yok). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde "Anadolu", s. 751-768.
- Kansu, C. A. (1972). *Halk kaynağı*, Şubat: Ilgaz, No. 125.
- Kansu, C. A. (1978). *Tüm Şiirleri 1 (Bir Çocuk Bahçesinde, Bağ Bozumu Sofrası, Çocuklar Gemisi, Yanık Hava, Haziran Defteri, Yurdumdan)*, Türkiye İş Bankası, Ankara.
- Kansu, C. A. (1978a). *Yaşantım*, Ilgaz, No.199.
- Kansu, C. A. (1991). *Güneş Salkımı*, Bilgi, Ankara.
- Kocak, A., & Yakıcı, A. (2005). Türklerde Ağıt Geleneği ve Burdur Ağıtlarının Bu Gelenek İçindeki Yeri, *Birinci Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım, Cilt 2, s.234*, Burdur.
- Kolcu, A. İ. (Kasım 2000). *Cumhuriyet Edebiyatı, Şiir*, Cilt 1, Salkımsöğüt.
- Mustan Dönmez, B. (2008, Mayıs). Müziksel İletişim Biçimi Olarak 'Anadolu Ölüm Ağıtları', *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 32*, s.139-148.
- Şimşek, E. (1993). *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*, Antakya.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük 1* (Cilt Yeni Baskı). Ankara.